

Nogle Breve fra en norsk Præstegaard.

1799—1800.

Meddelte af Professor Dr. L. Daae.

Forfatteren af disse Breve, *Jacob Christian Finkenhagen*, var født 12 Marts 1756 paa Eidangers Præstegaard i Bratsberg Amt, hvor Faderen Nils F. († 1795 som Sognepræst til Løiten paa Hedemarken) da var Sognepræst. Han blev selv 1780 pers. Capellan til Løiten, 7 Marts 1788 Sognepræst til Nedre Kvinesdal i Christiansands Stift, 1795 til det daværende »Lunds og Flekkefjords« Kald i samme Stift og endelig 14 Marts 1800 til Næs paa Romerike, hvor han døde 22 Febr. 1837. I begge sine sidste Embeder havde han tillige været valgt til Provst. Finkenhagens Hustru, til hvem Brevene ere skrevne, var *Charlotte Amalie, f. Hassing* († 19 Juni 1834), der tidligere havde været gift med Johan Joachim Kyhn, Sognepræst til Kvikne.

Finkenhagen var en dygtig og praktisk anlagt Mand, der nød Agtelse i sin Kreds og i det hele vistnok fortjente den. Som Præst var han neppe fri for Samtidens rationalistiske Retning, og hans Virksomhed som Embedsmand gik derfor især ud paa at udbrede »Oplysning«, hvilket jo dengang ogsaa ansaaes for det store Maal for en »Folkelærers« Stræben. I Lunds Præstegjeld fik han bl. A. oprettet et Almuebibliothek, i hvis Levninger den siden saa bekendte og indflydelsesrige Bonde-Storthingsmand O. G. Ueland, fandt den første Tilfredsstillelse for sin Læselyst¹⁾. Som rimeligt kunde være, maatte en saadan Præst finde Biskop Peder Hansens Bifald²⁾. Hansen roste ham i sit »Archiv for Skolevæsenets og Oplysnings Udbredelse i Christiansands Stift« (I, S. 57, 67, 93), som en af Stiftets ypperste Geistlige, og samme Biskops Anbefaling i Forbindelse med Cancellipræsidenten Fr. Moltkes Yndest havde

¹⁾ Uelands Biographi i Illustr. Nyhedsbl. 1862, No 1.

²⁾ Om denne Mand, der i Aarene 1798—1804 var Biskop i Christiansand, hvorfra han forflyttedes til Fyns Stift, see foruden N. M. Petersens Literaturhistorie bl. A. A. Faye, Christiansands Stifts Bispe- og Stiftshistorie, S. 429—446, samme Forf.s Skrift: Bidrag til Holts Præsters Historie, S. 83, Werlauffs Erindringer (Dansk hist. Tidsskr. 4 R., IV. S. 284), Tidsskriftet »Vor Ungdom«, Kbh. 1883, S. 157, Pavels's Autobiographi, S. 86—87, Neumanns Mindeskrift over H. J. Grøgaard (Bergen 1836), S. 11, Ny kirkehist. Saml., I, S. 159.

Finkenhagen ogsaa at takke for sin Befordring til det store Næs Præstekald paa Romerike. Her levede Finkenhagen i mere end en Menneskealder, førte et gjæstfrit Huus¹⁾ og forstod dog, tildels vistnok formedelst sin store Dygtighed som Landmand, at samle en ret anselig Formue. Ved Kroningen den 7 Sept. 1818 opnaaede han den for en Præst sjeldne Ære at blive Ridder af Nordstjerne-Ordenen, hvortil den ydre Foranledning maaskee var den, at Kong Carl Johan almindelig pleiede at overnatte paa Næs Præstegaard. Han oplevede i 1830 sit femtiaarige Embedsjubilæum, ved hvilken Lejlighed hans Portræt, bekostet af Menigheden, blev op-
hængt i Hovedkirken. Kort før sin Død maatte han døie den Tort, at nogle politiske Opviglere i Menigheden anmeldte ham for en Formfeil, som han, sikkerlig kun i bedste Mening, havde begaaet i sin Embedsførelse. Han blev derfor sat under Provsteret og dømt til en Mulkt, hvilket Provsten, den bekjendte Nicolai Wergeland paa Eidsvold, ikke undlod skarpt at irettesætte Vedkommende for i den Tale, han kort efter holdt ved Finkenhagens Begravelse. Til denne Leilighed havde ogsaa Digteren Henrik Wergeland forfattet en smuk Gravsang, der er optagen i hans samlede Skrifter.

De Breve, hvoraf her meddeles nogle Brudstykker, have i mange Aar været i mit Eie. De ere skrevne paa en Tid, da Provst F. som Sognepræst til Lund havde maattet sende sin Familie, der tildels var angreben af Radesyge, ned til Kjøbenhavn, for der at søge Lægehjelp, et Ophold, der kom til at medtage flere Aar. Vil Nogen sige, at disse Breve uden megen Skade kunde have været tilintetgjorte eller henlagte, vil jeg ikke derom strides med ham, thi jeg erkjender villig, at deres Indhold kan synes temmelig ubetydeligt. Ikke destomindre forekommer det mig dog, at de meddelte Uddrag tilsammen give et ikke ueffent Billede af en jevn Præstemands Vilkaar i hine Dage, og at de ret klart belyse baade Tidens Supplikantvæsen²⁾ og Tilstandene i en vestlandsk Smaaby, kortsagt give os et »Interieur«, der ikke helt bør forsmaaes. Af Hensyn til mit ret fortrolige Bekjendskab med Forholdene i den Egn af

¹⁾ Den lærde tyske Theolog, Prof. Dr. F. W. v. Schubert fra Greifswald, der i 1820 besøgte Norge, omtaler Finkenhagen og hans Familie med stor Taknemlighed i sin Reise durch Schweden, Norwegen etc. (Leipzig 1829) III. 139—144 samt 202.

²⁾ Se forøvrigt herom L. Engelstofts Bemærkninger i Dansk hist. Tidsskrift, 5 R. II. S. 355—356.

Norge, hvorfra Brevene ere skrevne, og den Anledning, jeg har havt til at høre Provst Finkenhagen omtale og bedømme af dem, der bedst formaaede det, har jeg meent helst selv at burde forsøge at gjøre et Udvalg blandt hans Breve og derfor ikke villet lade dem henligge til en mulig fremtidig Udgivelse ved andre Hænder. Nogle Prøver er meddelte i »Illustreret Nyhedsblad«, Chra. 1858, No 48

Østerriser 24 Sept. 1798. — — — Nu er jeg altsaa her hos Præsten Hr. Sørensen¹⁾, som er en ganske herlig Mand. Han har viist mig om her. Jeg har seet Kirken og Byen, og nu er Klokken 10 om Aftenen d. 24 Sept. Jeg tror, jeg reiser nu Landeveien. Jeg vil heller laane 10 Rdl. af Hr. Sørensen, end igjen komme paa Søen, hvorved jeg og faar Leilighed til at tale med den nye Biskop, som maaskee kunde være mig gavnligt. — —

Christiansand 1 Octobr. Endnu er jeg her, jeg reiste fra Lyngøer tilvands, en langsom Reise, thi, uagtet jeg med 4 Rorskarle gik fra Skibet Kl. 3 om Morgen, kom jeg dog ikke til Arendal før Kl. 11. Der vilde jeg complimentere Major Hoelfeldt, men han var ikke hjemme, heller ikke hans Frue. Efter et Par Timers Ophold reiste jeg op gjennem nogle Strømme tilvands til Nedenes, $\frac{1}{2}$ Mil fra Arendal. Situationen paa denne Reise var ret skøn, begge Strandbredder vare bebyggede tildels med meget smukke Huse, blandt hvilke Reberbanen især udmærkede sig, som var anlagt paa en ganske romantisk Øe og prangede med smukke Vaaningshuse, man sagde, at det alt tilhørte en Ebbell i Arendal, som var Betjent ved Toldvæsenet og havde Character. Fra Nedenes, et Gjestgiveri-Sted og en Gaard, der har flere Opsiddere og efter Anseende vel dyrket, reiste jeg Kl. 3 til Landvig, og senere forbi et Gjestgiver-Sted paa Veien, Kjøng, Kl. var $6\frac{1}{2}$. Verten her var fornem, jeg studsede ved at see, da jeg kom ind i Gaarden, de store Creaturer af hollandsk Art, som græssede i de afmeiede Enge, og endnu mere, da jeg gjennem Ruderne saa, ved at ride forbi, Fruentimmer med Hatte og coifferet Haar. Jeg var tvivlsom, om jeg skulde gaa ind til saa fornemme Folk, men da man forsikrede, at Manden var Gjestgiver, saa samlede jeg mit Mod og gik ind. Verten, Fasting, en Broder af Generallieutenant Fasting, forestillede sig ikke andet, end at jeg vilde tage Nattelogi, blev meget forundret, da jeg forlangte Skyds til næste Skifte, og gjorde

¹⁾ Den senere Biskop i Christiansand, tilsidst i Christiania Chr. Sørensen.

mange Indvendinger, men jeg var ubevægelig. Jeg forlangte meget ydmyg et Par Stykker Smørrebrød og et Glas Øl, og at han ikke skulde tro, jeg var gnieragtig, sagde jeg herhos, at jeg ikke drak Vin eller Brændevin. Under Maaltidet talte han meget om det politiske, og hans Datter, der var mere snaksom, end hun burde være, og havde en synlig Trang til at skille sig ved Nyheder, fortalte, at en Student Prah! havde holdt Bryllup med Cancelliraad Wamberg's Datter o. s. v. Da min Vert var saa fornem, saa turde jeg ikke spørge, hvad jeg havde at betale, men lagde en Rigsort paa Tallerkenen og troede, jeg havde været raisonnable, men han lod, som om han ikke mærkede noget dertil. Jeg reiste til næste Skifte, Møglestue, $1\frac{3}{4}$ Mil, her var jeg meget træt, men fordrede dog strax Hest. Pigen forsikrede, at der var $\frac{1}{2}$ Mil efter Hesten, hvilket dog ikke var sandt, men saadanne Usandfærdigheder bindes den Reisende paa Ærmerne for at faa Drikkepenge. Jeg steg paa Hesten og reiste til Tvede, $1\frac{1}{2}$ Mil, her fik jeg strax Hest til Aabel, 1 Mil. Her laa jeg. Derfra til Boen, 1 Mil og derfra til Baads til Christiansand, 1 Mil. Her kom jeg 27 Sept. Kl. 11 Form. Jeg vilde hilset paa Bispen og Provsten, men begge vare i Sygne, jeg maatte altsaa bie. Jeg har talt med Doctor von Fangen, som er en elskværdig Mand, græder næsten altid for sin elskværdige Kone, naar jeg taler med ham, der har været en Kurre paa Traaden mellem ham og Callisen¹⁾, men han ønskede inderlig at have ham til Ven. Jeg har seet i Protocollen, at jeg er eenstemmig valgt til Provst, og Famulus sagde, at jeg med næste Post kan vente Beskikkelsen, Biskoppen er en Mand, som har en brændende Nidkjerhed for det gode, hans Iver for Skolevæsenet har allerede skaffet ham baade Venner og Fjender. Jeg spiste i Fredags Aftes hos Oberst Tobiesen, Løverdag var jeg til Middag og Aften hos v. Fangen, igaar var jeg buden til Aften paa Assemblée og til Bords hos Etatsraad Holm, men kom ikke, var i den Sted hos Bispens Famulus, hvor jeg spillede Lhombre og hverken vandt eller tabte. Jeg har hilset paa Bispinden og Provstinde Stockfleth, den sidste er bleven fed og seer bedre ud, end nogensinde forhen²⁾.

Flekkefjord 6 Octbr. Tirsdag d. 2 reiste jeg fra Christiansand, man maa betale 1 Rdl. for de første $\frac{5}{4}$ Mil. Jeg laa om Natten

¹⁾ Den bekendte Læge, Prof. og Generalchirurg C. i Kjøbenhavn, Familien Finkenhagens Læge der.

²⁾ Anne Johanne, f. Vibe, den bekendte Præst N. V. Stockfleth's Moder.

i Mandal hos Blommendal, men da jeg gik op for at hilse paa Præsten Hr. Schelven, tog han mig med sig til en Kjøbmand Bosen, hvor der var meget stort Selskab af Stedets fornemste Folk, Sorenskriver Friderichsen, Inspecteur Tidemand, Chirurg Bonnevie, Madame Stoud, en Præsteenke Lund og mange flere. Den 3 reiste jeg fra Mandal til Undal og indom Provst S., tildels af Nysgjerrighed for at see hans Præstinde, men hun var det modsatte af skjøn og takkelig og Doctor Bugge¹⁾ har ingen Ære af at vie ham. Jeg drak The, fik hans Hest laant til næste Skifte, som er Lenefjorden, 1 Mil, og reiste derfra nok en Mil, saa var jeg i Lyngdal. Paa Veien tog jeg af, ind over Agersmyr, her var Kammerraaden²⁾ paa Fedde Thing, men man skulde just gaa tilbords for at spise Middag, og jeg fik en god Suppe. Da jeg havde spist, reiste jeg ned til Holbye³⁾, og derfra complimenterede Mad. Royem paa Rom⁴⁾, d. 4 vilde jeg reise tidlig om Morgen, men blev opholdt af Holbye til Kl. 1. Paa Fedde haabede jeg at træffe Cancelliraad Balle, men han var allerede reist. Jeg fandt her Schøning, Larsen og Christopher Beer, som modtog mig med aabne Arme, og trøttede om, hvem der skulde have mig paa Baaden⁵⁾. Vi kom til Flekkefjord Kl. 10. D. 5 hilsede jeg paa en Del af de fornemste, spiste Middag hos Soland og Aften hos Inspecturen, hvor jeg i Polskbas vandt 2 $\text{Rd}.$ 16 $\text{S}.$ Herrens Navn være lovet, at jeg kom hjem for at forrette mit Embede, man har behandlet mig ganske grusomt, blandt andet betalt 12 $\text{Rd}.$ for Jordkastelser og for Skydsen til Hr. Waarum⁶⁾ 2 $\text{Rd}.$ 2 $\text{S}.$ 12 $\text{S}.$ Kort, af 20 $\text{Rd}.$, som var falden, har jeg faaet 7—1—9, det øvrige er medgaaet til Skyds, til Bettelstaven havde man drevet os, jeg havde ærgret mig til Døden; Aamodt⁷⁾ har reist herved for at jordfæste sin Broder Niels Christian, som er død i Blodgang, uagtet han vidste, at Johnson⁸⁾ skulde komme den følgende Dag. Doctor Bugge har behandlet mig bedst, han har ingen Skyds forlangt. Ja, bedste Kone, jeg kjendte mine Folk. Tænk, naar Aamodt vovede saa

¹⁾ Den senere Biskop i Thronhjelm, da Sognepræst til Vanse.

²⁾ Foged Gabriel Severin Heiberg.

³⁾ Sognepræsten.

⁴⁾ Enke efter en Præst i Hegebostad.

⁵⁾ Borgere i Flekkefjord, som rimeligvis vare begjærlige efter at høre Nyt.

⁶⁾ Sognepræst til Kvinesdal, see Erlandsen om Thjem. St. Geistl., S. 386.

⁷⁾ Christen Thorn Aamodt, da Capellan i Vinje, † som Sognepr. til Lyngdal.

⁸⁾ Res. Kap. til Sogndal, see Norsk Forfatt. Lex.

meget, uden at være fuldkommen bemyndiget til at forrette for mig, hvad skulde han ikke have vovet med min Tiende, Offer af løbende Forretninger, han skal ydmyge sig, vil han forrette for mig, og neppe tillader jeg det. Faa vide af Saxe¹⁾), hvordan det gaar med Stege og Odense.

Lunds Præstegaard 13 Octbr. Med denne Postdag fik jeg min Beskikkelse som Provst, hvilket Du maa vel observere, naar Du skriver mig til. Nu skal jeg til Soggendal for at tage mod Provste-Papirerne og til Egersund for at afholde Skiftet efter Klokkeren der. Johnson havde oppebaaret 6 Rdl., men kunde ikke betale mig Pengene, den stakkels Mand er fattig som Job.

Lund 19 Oct. 1798. Hvad mener Du, om Du taledede med Geheimeraad Brandt nok engang om Stege, til Colbjørnsen og Schow maa Du ikke gaa, førend det gjelder paa, men til den gamle S kunde Du nok gaa, naar Veiret engang var godt, og spørge, om Du ikke maatte give din Mand noget Haab om Stege, da Du tror, at det danske Clima var mere passende for din Helbred, at Du havde lidt saa meget i Norge, at din Kjærlighed til Fødelandet var kjølnet, at denne Sygdom havde sat os saa i Gjæld, at vi aldrig kunde komme ud af det uden ved en god Befordring, at det Kald, i hvilket jeg sidder, vilde ødelægge min forhen svage Helbred, at jeg nylig ved en Reise til Annexet har været i største Fare paa Lundevandet, at dette Vand er bekjendt for sine Kastevinde og høie Søgang, at min Formand mistede Liv og Helbred i dette Kald, gaa Du kun frisk til ham og syng denne Vise saa længe for ham, indtil han har lært den, spørg ham, hvad Fortrin Hr. Bergh, som fik det store Ringsager Kald, og Stiftsprovst Wille har for mig, om de har bedre Character end jeg, bedre Attester m. v. Jeg sagde til Capteinen, hvad Colbjørnsen havde sagt til Walther²⁾ til min Fordeel, og jeg kunde mærke, at det gjorde ham ondt.

Lund 10 Novbr. 1798. Søndag var jeg buden for første Gang i Selskab hos Casserer Borneck. Til Middag var der buden Inspecteur Lassen, Schønning, Smith, Thorsen med Koner, Walther var der alene, Beer med Helene og Bolette, Mad. Reinertsen, Jomfru Schare, den unge Beer og hans Kone og mange andre, alle de gifte til Middag og de ugifte til Kaffe og Bal. Tractementet var

¹⁾ Fyrbøder i Cancelliet og Høiesteret, se Erlandsen l. c. S. 89.

²⁾ Dr. med. L. W. Walther, see Kjær, Norges Læger, S. 450.

prægtigt. Der var dækket i Form af en Hestesko, og Bordet var godt serveret, men Lysene stode allerede paa Bordet, da vi satte os, det var tidligt, men maaskee var det, fordi de vare satte i 6 Armstager, af hvilke enhver havde 3 Arme med hvide Voxlys, noget, som ikke var seet før i Flekkefjord. Vi havde 15 Retter Mad, nemlig Hønseskjødssuppe og Bouillon, som Mad. B. kaldte brun Suppe, til denne blev ombaaet ristet Hvedebrød, derefter Hønseskjød med Peberrod og Kramsfuglepostei, dog maa ikke glemmes, at der gik om til Suppen smaaskaaren Sild, indsyttet med Løg-Eddik, eller Silde Salat, Laxe Bug, Spegepølse, røget Lax etc., dernæst fik vi Bønner og Sukker Erter med Oxe Bryst, Skinke, Tunge, Pølse, røget Faarekjød etc., dernæst Kalvesteg og Kyllingsteg, dernæst fersk Torsk og Flyndre med Roer og Næper til, Mandelbrød, som var dannet i en Pyramide og hult inden i og sukret udenpaa, og Tærter af de smaa, endelig Gelée, som jeg da første Gang har spist i Flekkefjord. Jeg sad hos Mad. Soland, og Mad. Lassen sad ikke langt ifra, disse to havde forhen rivaliseret med hinanden i Madlavning og Tractement, nu saa de hinanden an ved hver Ret, som blev indbragt. Var ikke deres Mod faldet ved de 3 Armstager og Voxlysene, mod hvilke Mad. Lassen kunde trøste sig ved sine Mahogni Borde og smukke Themaskine og Madam Soland ved sit Sølv-Caffé Tøi, saa faldt dog Modet ved Retternes Antal, som aldrig havde været saa stort hos nogen af dem, især gav Kramsfugl Posteien og Geléen dem det sidste Stød, saaledes, at de saa paa hinanden meget mismodige, og jeg gjorde deres modløse Tilstand ikke bedre, ved at opsøge og beundre baade Retternes Antal og deres gode Tillavning og den Orden, som man saa overalt. Mad. Soland troede, at vel ingen saasnart vilde vove et Gjestebud, men trøstede sig omsider med, at det var det første, og Gud veed, naar de gjorde noget igjen, da hun sikkert formodede, at deres Leilighed ikke tillod det. Cassereren vilde bruge østlandsk Skik og lade enhver drikke efter Behag, uden at proponere Skaaler, men Beer begyndte at drikke min og Inspecteurs Skaal, og saa maatte de andre følge efter. Hen i Maaltidet kom Pocalen frem, men man nødede ingen meget, og ingen bleve fulde uden den unge Beer, som maatte gaa hjem og lægge sig strax ellers havde Cassereren ogsaa noget, men ellers ingen anden, saavidt jeg kunde see, under Maaltidet. Da Pocalen kom frem, sagde en Dumrian: »See nu, om ikke Cassereren veed at leve«, hvortil Cassereren gav det Svar: »Jo, det lærer man, naar man kommer paa Vestlandet

og faar Sild og salt Makrel, hvorpaa fulgte en liden Taushed, men Cassereren, som maaskee følte, at han havde været skarp, formildede sit Udtryk ved at sige: »man kan leve allesteds, ligesaa godt paa Vestlandet, som paa Østlandet«. Da Klokken var henimod 4, proponerede jeg at takke for Maden, Cassereren protesterede, at det var for tidligt, men jeg forsikrede, at ingen af dem, som vare budne til Ballet, kom, førend vi havde staaet fra Bordet, hvilket og Udfaldet viste. Saa kom alle de unge, og strax blev ombaaret Caffé, Chokolade og The. Derpaa begyndte Ballet, som sædvanligt. Jeg, den gamle Beer, Larsen og Tønnes Sunde spillede Kort, og jeg tabte med Kort Pengene 1 Rd. 16 β. Jeg vilde gaaet Kl. 10, da jeg havde vundet 1 Rd., men Cassereren bad mig fra Tid til Tid, at jeg dog ikke maatte bryde Laget, og saaledes maatte jeg sidde til Kl. 1, de andre sade til Kl. 4. Man gav Glæden tilkjende ved Hurraraab, som det skulde være et Bryllup i Siredalen. Jeg maa anmærke, at Madame Sunde og begge Mad. Aslaksener havde staaet udenfor Vinduerne og kiget ind. Det er Mode i Flekkefjord at staa udenfor Vinduerne og see ind. Den unge Studiosus Birkeland, Hr. Aamodts Svoger, skal præke ved Fedde paa Søndag, formodentlig for at faa Offer¹⁾. Jeg havde i Tirsdags Brev fra Hr. Lund²⁾, som foreslog en Skoleholder, som ikke kunde stave og læse i Forklaringen.

Lund 26 Jan. 1799. Jeg er vel fornøiet over, at Du var hos Schow, Colbjørnsen og Brandt, især var det et Mesterstykke af Dig, at Du fik Samtalen at høre hos Brandt. Her tror nu alle, at jeg søger Vandsøe, og jeg siger nei. Enten maa Colbjørnsen være en falsk Mand, eller jeg maa være i god Anseelse hos ham. Sig dem alle, at jeg er elsket og har Udkomme, hvor jeg er, men Helbrede's Forfatningen har sat os tilbage, og i Vandsøe kunde vi maaskee igjen komme ud af vor Gjæld. Sig Schow, at jeg ikke er af de Præster, som ved Yppighed, Gjestebude og Pragt har sat sig tilbage, at Du kjender Præster, som i Drik, Spil og Nattesvir forsømmer deres Pligter, og som dog nyde den ene Forflyttelse efter den anden, medens den retskafne, pligtfølende Mand maa hense sidde og bukke under for Armoden. Jeg har skrevet med denne Post til Bispen og bedet ham foreslaa mig til Vandsøe, Gud veed,

¹⁾ Et i de Dage ikke ualmindeligt Tiggeri af Studenter, cfr. Norsk hist. Tidsskr. 2 R., II. 136.

²⁾ Sognepræst til Bakke.

om han gjør det. Bed endelig Saxe underrette Dig derom. Du maa ikke i din Opvartning forglemme Titulaturen, og Du bør kalde Colbjørnsen og Schow Deres Hoivelbaarenhed, thi de ere begge Conference Raader. Det gjør mig ondt, at Du ei undersøgte ved Tjeneren, hvem der var inde hos Brandt. Sig dem Sandheden med Beskedenhed. Giv min Ansøgning om Frederiksberg kun ind, maaskee letter det Veien til Vandsøe. Til Schow alene kan Du sige, at jeg ikke har sat mig tilbage ved Yppighed, Svir og høie Spil. Spørger han, hvem Du sigter til, saa sig B., han har spillet mere end engang sit Offer bort, nylig forspillede han nogle og tyve Specier i Farsund, og Smith sagde, han havde gjort ham saa let, at han kunde flyve over Bramraaen. Jeg skrev for en Tid siden til Bugge, om han vilde raade mig til at søge Vandsøe, og han svarede nei, maaskee af Oprigtighed, maaskee af Falskhed.

Flekkefjord 23 Febr. I Eftermiddag kom der mange fornemme hid fra Arendal og Christiansand, for at bivære en Prisauction. Jeg maa derfor gjøre mig lidt Umage til imorgen, da jeg faar saamange kræsne Tilhørere. Jeg er buden til stort Selskab hos Smith med de fornemme til Middag og Aften, og jeg kan ikke holde mig tilbage uden at ansees for folkesky. Nu er Sygehuset her aabnet, og Walther har modtaget to Patienter. Jeg haaber det bedste af hans Conduite, han har en grændseløs Tillid til mig, men hans Frue bliver mig stedse mere utaalelig. Cancelliraad Balle og Kammerraad Heiberg kom her igaar, de raadede mig begge til at søge Vandsøe. Bugge græder nu ved at flytte derfra. Cancelliraaden sagde, at Menigheden ønskede mig meget. Har Du større Lyst til at være i Danmark, saa veed Gud, at jeg vil være, hvor Du vil. Alle her ere i en overordentlig Bevægelse, Neumann fra Drammen, Ebbell fra Arendal, mange fra Christiansand, Fahrsund, Egersund og Bergen ere her foruden Engelske og Franske, alt i Anledning af et stort Parti Hamp og Jern og et Skib, som skal sælges. Har Du informeret Dig om Præstegaarden paa Ballerup?

Lund 16 Marts. Med denne Post fik jeg Bispens Reise Bestemmelse, efter samme vil han komme til Lund 2 August, som er en Thorsdag, Fredag vil han holde Visitats, Løvedag og Søndag vil han være over, og Mandag vil han reise til Lyngdal, men hvorledes skal jeg nu modtage ham? Jeg har intet Solvtøj, og Ingen, som kan lave til. Han har skrevet og bedet, at han maa modtages uden nogen Byrde for Præsterne, men man siger, at han

sidder godt tilbords og ikke spytter i Glasset. Man siger, at Fru Bispinden vil følge med, Gud veed det.

Lund 13 April. En Anecdote, som passerede igaar, maa jeg fortælle. En stakkels Mand fra Siredalen kom hid, hvis Søn Capitainen¹⁾ havde skrevet til Soldat af Had og nylig ladet exercere i saadan Kulde, at han havde frosset sine Fingre fordærvet og bliver maaskee en Krøbling sin Livstid, Gud veed, hvorlænge den Mand skal vedblive at udbrede Elendighed i sin Kreds.

Lund 15 Juni. Det er sandt, jeg har anlagt mit eget Haar, men ikke uden Aarsag, alle Præster her i Provstiet bruger eget Haar, og uagtet Bispnen er skaldet, bruger han ogsaa sit eget Haar. Jeg har nu meget travlt for at sætte Skole- og Fattig-Væsenet i Stand til Bispens Ankomst, han er en meget myndig Mand og tracterer Skoleholdere som Hundedrenge, er ganske naadig mod Præsterne, dog har han dem inde til Slutning, og Gud veed, hvad han siger dem, er det ikke godt, saa er der vel ingen, som taler herom.

Flekkefjord 6 Juli. Iaften kommer atter en stor Deel Fornemme hid fra Skien, Christianssand, Farsund og Lyngdal, blandt hvilke Etatsraad Holm²⁾, Canc. Raad Balle, K. Raad Heiberg og den franske Consul i Anledning af noget Prigsods. Man behøver just ikke at kjende Dig og dit Forhold for at finde dette Steds Damer absurde, latterlige og coqvetterende. Nu har vi faaet Apothek, og Apothekeren er ankommen.

Lund 13 Juli. Etatsraad Holm var saa ydmyg imod mig og mig saa hengiven, at jeg bestandig maatte sidde hos ham og maatte være nærværende ved Sygehuset. Idag har jeg Forligelses-Commission. Alle Mennesker ere meget artige imod mig, især Fremmede, og Du veed, hvad saadanne betyde paa saadant lille Sted, herved kan endog den ufortjente vinde i Agtelse. Paa Gaden leiede de mig stedse under Armen. Hr. Lund fra Bakke og Hr. Dreyer³⁾ vare der ogsaa og mangfoldige fra Christianssand, Kragersø og flere Steder, men jeg fik intet Offer og havde ikke Mod til at bede derom, Du veed, hvordan jeg er.

Flekkefjord 17 August. Den 1ste kom Bispnen til mig, den 2 var Visitatsdagen, da alt gik overflødige til, end jeg vilde. Kalven

¹⁾ Johan Christian Reimarus, Capt. v. Vesterlenske Regiment.

²⁾ Amtmand i Lister og Mandals Amt, hvilket han udførlig har beskrevet i Topogr. Journal.

³⁾ Resid. Capellan til Vandsøe, see om hans Familieferhold Erslews Forf. Lexicon under Sønnen Dr. med. J. L. Drejer.

var saa fed og stor, at jeg i Kbhvn. skulde faaet 20 Rdl. for den, den var 13 Uger gammel. Vi havde 3 Slags Bakkelse, 2 Slags Postei og Gelée, til denne gik 4 Ø Hjortetakker raspede og 8 Lod Kanel, og jeg erindrer ikke alt sammen. Fremmede havde jeg foruden Sognets Folk Capitainen og hans Frue og Datter og fra Trondvigen og fra Aagaard, Hr. Reiner fra Helleland, Hr. Johnson og hans Kone fra Soggendal, Soland med Kone og Datter og Jfr. Kjerulf, Provstinde Munthe og Jfr. Jæger fra Soggendal. Gud veed, hvad jeg led i denne Tid, jeg var den sidste til Sengs og den første oppe. Jeg sov ikke nogen Nat over 2 Timer. Alle de fremmede laa her om Nætterne. Visitatsdagen spiste her foruden de, som boede her, adskillige fra Flekkefjord. Søndag den 4de spiste de alle Middag hos Capitainen, hvor man dandsede med Musik af Ole Jendal og Tromme, men Bispen og jeg reiste Kl. 10, de andre dandsede til Kl. 2 og kom fulde hjem. Bispen fandt sig ualmindelig vel fornøiet med alle Ting hos mig og gjorde mig en Compliment, som han ikke har gjort nogen anden Præst. Han bad om at maatte trykke den Præken, jeg holdt Visitats Dagen, og indrykke den i sit Archiv, som han agter at udgive. Han havde altsaa større Tanker om den, end jeg havde selv. Min Flid med Ungdommen og med Skoleholderne ophøiede han saaledes, at han offentlig tilstod, at han ikke havde fundet det saaledes paa sin hele Reise. Da jeg prækede om Søndagen, satte han sig ned i Kirken i en af Bøndernes Stole, og Hr. Reiner og Hr. Johnson satte sig i Stolen nedenfor, og alle saa mig lige i Ansigtet, men jeg er nu saa gammel i Embedet, at intet kan lettelig sætte mig ud af min Fatning, jeg taledes da, som naar jeg kun har mine kjære Bønder at tale for, og da vi kom hjem, kaldte Bispen mig ind til sig, omfavnede mig og sagde med megen Følelse, at han ønskede sig mange saadanne Mænd, og det kunde ikke feile, at jeg maatte gjøre megen Nytte. Reiner og Johnson var vist noget misundelige over al den Ros, jeg indhøstede, da Du veed, at de begge indbilde sig meget, og Johnson med nogen Ret, thi man kan ikke negte ham, at han er en duelig Mand, men han veed det og selv, men Reiner er bliver et godt, hvis eneste Fortrin bestaar i, at han kan tractere sine Gjester med rare Vine og Retter, og dette Fortrin vil jeg saa nødigt gjort ham stridigt, og fra min Side skede det heller ikke, thi jeg havde intet uden rød Vin. Jeg reiste med Bispen til Lyngdal, som jeg ikke havde tænkt og gjerne undgaaet, dersom Hr. Holbye enten havde kom-

met til Flekkefjord eller mødt ham paa Listereidet. Vi traf slemst Veir paa Fjorden med meget høi Sø, og Bispen blev meget bange, men hans Frygtssomhed gjorde det værre, da han ei vilde tillade at hidse Seilet.

Lund 7 Sept. Idag reiser Capitainen til Siredalen for at indfordre det Smør, som Soldaterne skulle betale ham for Frihed fra Excercitien i Sommer¹). I dette Øieblik kom den unge Abel, som er befordret til Findø Kald i Bernhofts Sted, men han reiste strax igjen efter at have spist Frokost²). Nu er der Dandsemester i Flekkefjord.

Lund 14 Sept. Nu er Næs Kald paa Romerige ledigt i det Provsti, hvor Professor Leganger er Provst. Kaldet skal være godt, men der er Enke, residerende og personel Capellan. Naar jeg kommer til Walther, vil jeg see paa Pontoppidans Kort, hvor det ligger, og er det nær ved Christiania, da søge det. Jeg haaber god Attest af Biskop Hansen.

Lund 12 Oct. Du bør tale med Brandt, Schow og Colbjørnsen, gaa løs paa, at jeg har været Præst i 20 Aar, har været i Aggershus Stift i 8 Aar, erhvervet mig der almindeligt Bifald, at jeg har gjort, hvad ingen anden Præst har gjort, oprettet her et Læse Selskab blandt Bønderne til at fremme Oplysning og gode Sæder, givet Skoleholderne Undervisning i Jordbeskrivelse, Naturhistorie og andre nyttige Kundskaber, selv seet til i Skolerne, at Skoleholderne igjen have indskjærpet baade unge og gamle de Kundskaber, jeg har bibragt dem. Skulde nogen tale til Dig om Ansøgningen, da der ere Udtryk deri, som stride mod Sandhed, saa maa Du tilstaa, at Bispen uden min Anmodning og af inderligt Venkab for mig har skrevet den, men mærk vel, gør ikke denne Tilstaaelse uden Nødvendighed og alene for Schow eller Colbjørnsen, sig, at Bispen forstaar at skatte din Mands Fortjenester, at han har forlangt min Tale for at indrykke den i sit Archiv, at han nødig vil miste mig, men giver efter, fordi min Forfatning gjør Fordring derpaa.

¹) Denne og lignende Sportuleringer hørte dengang til Dagens Orden. Det maa imidlertid erindres, at de militære Embedsmænd vare saa slet aflagte, at de ofte haardt fristedes til at forbedre sine Indkomster per nefas. Navnlig fik de meget ind ved at fritage rige Bondesønner for Udskrivning. Henr. Wergeland har behandlet denne Sag i sin Skisse »Smør-Kapitainer«. (Saml. Skr. VIII. S. 356).

²) Søren Georg Abel, den berømte Matematikers Fader, see om ham Aas om Gjerrestads Præstegjeld og Præster, S. 151—158.

Lund 1 Novbr. Jeg har jo altid sagt, at Moltke¹⁾ og Colbjørnsen ikke længe kunne sidde sammen, thi jeg kjender noget til dem begge, og jeg har læst Heibergs Læsning for Publicum og forsikrer, at jeg heller vil være den jeg er, end i Colbjørnsens Sted og, hvad der ikke er galt forhen, det maa det blive nu, efter at Trykkefriheds Forordningen er udkommet, som jeg vist tror, at Colbj. har Del i, da han ikke har taalt de Angreb, som Heiberg har gjort paa ham.

Lund 7 Decbr. Denne Postdag havde jeg et Brev fra Moltke, som var meget artig skrevet af ham selv, i hvilket han siger, at Asker var bestemt, førend han kom ind i Cancelliet, men at jeg maatte gjøre sikker Regning paa Cancelliets Understøttelse, der var overbevist om min Duelighed, og at han vilde gjøre sig det til en hellig Pligt snart at give mig Prøver herpaa. Altsaa faar jeg ikke Asker, men mener Du at Store Næs ogsaa skulde gaa os forbi? Nu har jeg da et vel grundet Haab om at blive befordret herfra, da jeg har Moltkes egen Haand derfor. I Mandags blev Enkesædet Løvaas solgt i Soggendal og udbragt til 1732 Rdl. Enken faar altsaa i Renter af denne Capital 69 Rdl. og lidt over, og Provstinde Munthe kunde ikke udbringe det høiere end 20 Rdl. i Afgift. Bed min Søn Nils lade mig vide, hvad Dom Heiberg fik.

Flekkefjord 14 Decbr. Jomfru Engel Soland faldt Anne Cathrine Lavolden an paa Gaden forleden og rev Hoved-Tørklædet af hende, og Anne Cathrine lod Trommen gaa om og bekjendtgjøre, at 2 Jomfruer havde røvet hendes Tørklæde fra hende, og de maatte gaa op og gjøre Afbigt, thi Jfr. Schare var ogsaa med. Nei, den store Colbjørnsen, hvorledes er han ikke stillet til Skue for Publicum af Heiberg, hvilken tænkende og følsom Mand kunde saaledes medtages uden at gaa i sin Grav, og jeg tror, at Colbjørnsen har Uret, efter hvad jeg kan dømme om Sagen. Hvorledes blev Heibergs Dom? Bed Niels efterhøre, om Rafn har udgivet 2den Deel af sin Danske og Holsteenske Flora, jeg vilde gjerne, at Niels skulde gaa hen til ham og hilse ham fra mig og takke ham for de mange glade Øieblikke, hans Flora har skjænket mig, det eneste, jeg ønskede, han vilde forbedre ved den anden Deel, var dette, at han efter Linnæi Maade vilde over hver Side sætte Classen

¹⁾ Fr. Moltke, hidtil Stiftamtmand i Christiania, havde 19 Oct. 1799 afløst Brandt som Cancellipræsident; Finkenhagen har rimeligvis kjendt ham fra den Tid af, da M. var Stiftamtmand i Christiansand.

og Ordenen samt Plantens genus. Skulde den anden Deel være udkommen, da maatte Niels strax købe den og sende mig den. Jeg fortryder slet ikke paa, at Niels afvexler med Morskabslæsning, det danner hans Hjerte og hans Forstand, og han skriver meget godt for sig, ligesom jeg maa tilstaa, at Du bedste Kone, aldrig har skrevet mere orthographisk end nu.

Lund 25 Januar 1800. Jeg tror ikke, at her har været saa ulykkelige Mennesker, som vi. Jeg søger undertiden ved Fornuft-Betragtning over Forsynet, Menneskets Bestemmelse, dets korte Livs Varighed, Verdens Ubetydelighed i Sammenligning med andre Himmel Legemer, at berolige mig, men min opførte Bygning nedblæser lettere end Børnenes Korthuse igjen. I denne Uge har der været Forhør over dem, som havde Selskab med de Døde og forlod dem, men Capitainen var nærværende ved Forhøret og for at undskyldte Tambouren og Soldaten, de liderligste Hunde, som kunne tænkes, narrede han Vedkommende til ikke at sige Sandheden under det Paaskud, at de ei vare stevnte under Ed. Dette Vestland bliver mig stedse mere ufordrageligt.

Kjøbenhavn 8 Febr. 1800. (Den trettenaarige Nils Finkenhagen til sin Fader). Min Moder har lovet mig at lære at spille Violin, naar De vil give mig Tilladelse dertil. Af nyt kan jeg fortælle Dem, at igaar aftes eller rettere inat reiste Heiberg her fra Byen, og han skal have ringet græsseligt paa Colbjørnsens og General Fiskalens Porte, for, som han sagde, at bede Farvel med sine Venner, og han blev ikke indladt. Man frygter for Tumult, dog er det endnu et blot Rygte. Jeg havde ret havt Lyst til at see Colbjørnsens onskabsfulde og menneskehaderske Hjerte, hvorledes det havde piblet af Angest og frygtet for Straf for sin Misgjerning, da det ringede saa gyseligt. Nu har jeg faaet en ny Bog i fra Liunge, som indeholder Anviisning til en fiin og anstændig Levemaade, Bekjendtskab med Verden og den for unge Mennesker saa fornødne Levnetsphilosophi, en meget lærerig og interessant Bog, som jeg tror vist er bedre end Knigge, da jeg allerede har fundet mig truffen paa adskillige Steder, og dog har jeg endnu ikke læst den 3de Part af den, men Dem og min Moder kan hverken jeg eller Anne finde at have det mindste, som ikke henhører til Levemaade. I Nissens græske Sproglære har jeg allerede begyndt paa Declinationerne.

Lund 1 Marts. Jeg kan sige med Sandhed, at Vestlandet bliver mig stedse mere kjedsommeligt. Man taler her meget om

Heibergs Bortreise, at han kjørte ud af Byen med 4 Heste for Vognen, at Folket spændte Hestene fra og trak Vognen og ledsagede ham med et bestandigt Hurra og derefter gik tilbage igjen og raabte for Colbjørnsens Vindue det Ønske, at Colb. maatte dø og Heiberg leve. Dette fortalte Oberstlieutenant v. Krogh igaar.

Christiansand 16 Dec. 1800¹⁾. I det elendigste Veir og Føre kom jeg hid Løverdags Aften. Søndag gjorde Biskoppen Selskab for mig, og igaar gjorde Provst Støren det samme. Idag skal jeg til Provst Schjelderup. Imorgen Aften agter jeg at reise til Øiestad til Provst Smith, jeg lader min Kløv gaa forud idag for at bestille Skydsen. Endnu har Bispen paalagt mig at afgive Betænkning til Skole Væsenets bedre Indretning her i Stiftet, og jeg har arbeidet baade igaar Formiddag og idag fra Kl. 5 paa dette, og endnu har jeg meget tilbage, da det maa gjøres med Overlæg, saasom det skal til Cancelliet. I Lyngdal var jeg i Selskab hos Cancelliraaden, Kammerraaden og begge Schønningerne, i Mandal hos Hr. Schelven.

C. H. Schanches Optegnelser om Præsterne paa Augvaldsnæs.

Meddelt ved Ch. Delgobe.

I et »Siæle-Register for Augvaldsnæs, forfattet 1781 af C. H. Schanche²⁾), nu beroende paa Bergens Museum (N° 23) findes foruden endel Notitser over Afgifter og Tiende samt andet af økonomisk-statistisk Indhold, følgende personalhistoriske Antegnelser:

Annot: Den første Præst i Augvaldsnæs, som de ældste have hørt omtalt, var een kaldet *Hr. Abraham*³⁾), som formodentlig først i 1600 efter hans Svar til Kong [Christian IV], som spurgte, hvi hand hafde saa kort Kiøle, blev Mensalgodset taget fra Augvaldsnes og lagt til Bispestoelen (sic). Nogen Tid derefter kom Hr. Abraham

¹⁾ Finkenhagen var nu paa Reisen for at tiltræde sit nye Kald, Næs paa Romerike.

²⁾ Carsten Henrik Schanche, f. $\frac{9}{8}$ 1744, Præst her fra $\frac{9}{8}$ 1776, † $\frac{7}{8}$ 1789; Tienden er for 1789—1790—1791 kvitteret af Enken Karen Marie, f. Garmann, se Stamtavle over Familiene Garmann, Schanche, Krohn og Hopstock af A. J. Hopstock, S. 14.

³⁾ Om Hr. Abraham Engelbrektsen jfr. Faye, Christianssands Stifts Bispehistorie, S. 216—218.